

**MINISTRY OF HIGHER EDUCATION,
SCIENCE AND INNOVATIONS OF THE
REPUBLIC OF UZBEKISTAN**

BUKHARA STATE UNIVERSITY

**“ISSUES AND CHALLENGES OF MODERN
LINGUISTICS IN NEW UZBEKISTAN:
LINGUOCULTUROLOGICAL,
PRAGMALINGUISTIC,
NEUROPSYCHOLINGUISTIC AND
LINGUOFOLKLORISTIC APPROACHES”**

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC &
THEORETICAL CONFERENCE**

PKP|INDEX

BUKHARA -2024

UO'K 81'373

81.1-3

G 13

Yangi O'zbekiston tilshunosligida lingvokulturologiya, pragmalingvistika, neyropsixolingvistika va lingvofolkloristika sohalarining dolzarb muammolari (Filologiya fanlari doktori, professor R.R.Bobokalonov tavalludining 65 yilligiga bag'ishlanadi): maqola va tezislar to'plami, to'plovchi hamda nashrga tayyorlovchilar: O.O.Bobokalonov, N.B.Kuldasheva, N.N.Abdullayeva; Buxoro; "Durdona" nashriyoti, 2024 yil, 856 bet.

KBK 81.1-3

❖ Filologiya fanlari doktori (DSc), professor **R.R. Bobokalonov** umumiy tahriri asosida

Bosh muharrir:

O.O. Bobokalonov, f.f.f.d. (PhD), dotsent

Mas'ul muharrirlar:

M.H.Xamidova, f.f.f.d. (PhD), dotsent

M.M.Jo'rayeva, f.f.f.d. (PhD), dotsent

D.B.Narzullayeva, Fransuz filologiyasi kafedrası tadqiqotchisi

Texnik muharrirlar:

B.Q.Akramov, Fransuz filologiyasi kafedrası tadqiqotchisi

R.O.Bobokalonov, Fakultetlararo chet tillar kafedrası tadqiqotchisi

S.T.Temirov, Fransuz filologiyasi kafedrası ilmiy-texnik assistenti

Tahririyat manzili:

Buxoro davlat universiteti, M.Iqbol ko'chasi 11-uy

Tashkiliy qo'mita manzili:	Tashkiliy qo'mita mas'uli:
Buxoro davlat universiteti Buxoro shahar M.Iqbol ko'chasi 11-uy. Tel: (+998) 65 221-29-14 Fax: 8(365) 221-27-07 Elektron pochta manzili: buxdu_rektor@buxdu.uz	Fransuz filologiyasi kafedrası mudiri Bobokalonov Odilshoh Ostonovich Tel: (+998) 91 242-33-32 (+998) 97 304-33-32 Telegram ID: @OdilshohOstonovich Elektron pochta manzili: o.o.bobokalonov@buxdu.uz

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2024 yil 20-martdagi 76-son farmoyishining 1-ilovasi "2024 yilda xalqaro miqyosida o'tkaziladigan ilmiy va ilmiy-texnik tadbirlar rejasiga ko'ra anjuman o'tkazildi va chop etildi

ISBN 978-9943-6197-4-6

<i>Adizova O.I.</i> Fransuz folklorshunosligida bolalar o'yinlarining o'ziga xos xususiyati.....	481
<i>Adizova O.I. & Jumaboyev Z.R.</i> Maqollar va ularning kelib chiqish tarixi.....	485
<i>Adizova O.I. & Qodirova G.S.</i> Xalq epik janrida afsonalarning o'rni.....	490
<i>Adizova O.I. & Sharipova M.V.</i> Tarixiy va zamonaviy asarlarning yaratilish tarixi va til xususiyatlari.....	494
<i>Akramov B.Q. & Zaripov J.A.</i> Caractéristiques linguistiques des terminologiques commerciaux français	499
<i>Arziqulova X.A. & Kodirova D.M.</i> Muhabbati rad etilgan Fedra.....	505
<i>Bakaeva M.K. & Salimova H.</i> Teodor Drayzerning "Amerika fojiasi" romanida ona obrazini yaratishda qo'llangan uslubiy vositalar.....	510
<i>Bobokalonov O.O., Akhmatova N.A. & Khayrullayeva S.A.</i> Représentation symbolique des phytonymes dans les titres des œuvres françaises en prose.....	514
<i>Haydarova N.</i> Baxtin qarashlarida interdiskursivlik kategoriyasining o'ziga xos xususiyatlari.....	523
<i>Инамова М.Т.</i> Способы презентации фразеологического материала в процессе изучения английского языка студентами первого курса филологических факультетов.....	526
<i>Ikromova L. & Rajabova Z.</i> Fransuz tilida maqol va matallarning asl hamda ko'chma ma'nolarda ifodalanishi.....	534
<i>Jo'rayeva M.M. & Matyakubov O.Q.</i> Fransuz va o'zbek ertaklarida naqlarning strukturasi «mumkinlik-shart» modallik kategoriyasining xususiyati.....	539
<i>Jo'rayeva M.M. & Zokirova M.B.</i> Yozma matbuotda sarlavhalarning roli va ahamiyati.....	547
<i>Juraeva M.M.</i> Représentations culturelles et symboliques des modalités dans les contes de fées français.....	553
<i>Karimova Z.U.</i> Do'stlik konsepti bilan ifodalangan maqollarda moddiy talqini	562
<i>Latifova M.Y.</i> O'zbek tilida erkin o'xshatishlarning ayrim xususiyatlari	566
<i>Majidova L.B.</i> Phytonymes ensorcelés, plantes comme silhouettes littéraires dans les contes magiques.....	571
<i>Matyakubov O.Q.</i> Rôle des contes de fées sur différents sujets dans le développement spirituel des enfants.....	578
<i>Mirzoyeva Y.</i> "Haqiqatmi yoki badiiy to'qima" yoxud qadim xalqlar yuksak madaniyati yo'g'rilgan asar.....	586
<i>Nuriddinova N.N. & Sayfullayeva N.N.</i> O'zbek xalqining chin do'sti, tarjimon va shoir A. Faynbergning nazariy qarashlari	591
<i>Otajanova L.O.</i> Tarixiy koloritni ifodalashda allyuziyaning uslubiy figura sifatida tarjimada saqlanishi.....	596
<i>Ochilov N.S.</i> Oskar Uayld "Dorian Grey surati" asarining o'zbek tarjimoni mahorati.....	600
<i>Ochilov U.S.</i> Exploring the magical elements in "Doctor Sleep" and "The Shining" by S.King.....	605
<i>Панченко Л.Н.</i> Лесная женщина Тянварпѳква – персонаж мансийского фольклора.....	610
<i>Rasulova M.M.</i> Narrativa di "Oceano-mare" di Alessandro Baricco	619
<i>Rustamova F. & Najmiddinova N.</i> Ertak xalq og'zaki badiiy ijodining eng qadimiy namunasi.....	624
<i>Рузметова Г.</i> Порядок слов в предложении французской литературной сказки.....	628
<i>To'uyboeva Sh.R. & Jo'raqulova N.X.</i> Badiiy asarlar tarjimasida inversiyaning ifodalanishi	632
<i>Ульрих Т.М.</i> Этнографизм романа Ю.Н. Шествлова «откровения кралатого пастора».....	637
<i>Xayriddinova M.F.</i> Onore de Balzakning "Gorio ota" asarida "ota" obrazining berilishi	644
<i>Шаронов А. & Шаронова Е.</i> Космология и философия эрзянского мифа о сотворении мира.....	650
<i>Шаронова Е., Савонина Н.</i> Эпико-героический образ в эрзянском эпосе «Масторава».....	663
4-SHO'BA. TIL VA TA'LIM	672
<i>Abdirakhimova M.N.</i> Problems of speaking skills among students in English teaching and their solutions.....	673

BADIIY ASARLAR TARJIMASIDA INVERSIYANING IFODALANISHI

 Boukhara, Ouzbékistan

To'yboyeva Shahnoza Ramazonovna

Mustaqil tadqiqotchi, fransuz tili o'qituvchi

Fransuz filologiyasi kafedراس

Xorijiy tillar fakulteti

Buxoro davlat universiteti

✉ sh.r.tuyboyeva@buxdu.uz

 <https://scholar.google.com/citations?user=YEzGu1UAAAJ&hl>

Jo'raqulova Nilufar Xayrullo qizi

Filologiya va tillarni o'qitish (fransuz tili)

ta'lim yo'nalishi 4-bosqich talabasi

Xorijiy tillar fakulteti

Buxoro davlat universiteti

✉ nilufarjoraqulova@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada badiiy asarlar tarjimasida inversiyaning o'rni va ahamiyati tadqiq etiladi. Inversiya - bu so'z tartibining o'zgarishi bo'lib, u asl matnning ma'no va uslubiy xususiyatlarini saqlash uchun ishlatiladi. Tadqiqot fransuz va o'zbek tillaridagi badiiy asarlar tarjimalariga asoslangan. Maqolada inversiyaning turlari, qo'llanilish sabablari va tarjima sifatiga ta'siri tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, inversiya tarjima jarayonida muhim rol o'ynaydi va tarjimonlar uchun samarali vosita hisoblanadi.

Kalit so'zlar: badiiy tarjima, inversiya, so'z tartibi, fransuz tili, o'zbek tili, tarjima sifati.

Аннотация: В этой статье исследуется роль и значение инверсии в переводе произведений искусства. Инверсия - это изменение порядка слов, которое используется для сохранения смысловых и стилистических характеристик исходного текста. Исследование основано на переводах художественных произведений на французский и узбекский языки. В статье анализируются виды инверсии, причины применения и влияние на качество перевода. Результаты исследования показывают, что инверсия играет важную роль в процессе перевода и является эффективным инструментом для переводчиков.

Ключевые слова: художественный перевод, инверсия, порядок слов, французский, узбекский, качество перевода.

Abstract: This article explores the role and significance of inversion in the translation of fiction. Inversion is a variation of Word Order used to preserve the meaning and stylistic characteristics of the original text. The study is based on translations of fiction in French and Uzbek. The article analyzes the types of inversion, the reasons for its application and the effect on the quality of translation. The results of the study show that inversion plays an important role in the translation process and is an effective tool for translators.

Keywords: artistic translation, inversion, word order, French, Uzbek, quality of translation.

Kirish

Badiiy asarlarni tarjima qilish murakkab jarayon bo‘lib, asl matnning ma‘no va uslubiy xususiyatlarini saqlashni talab etadi. Tarjimonlar turli til vositalaridan, jumladan, inversiyadan foydalanadilar. Inversiya - bu so‘z tartibining o‘zgarishi bo‘lib, u asl matnning ma‘no va uslubiy xususiyatlarini saqlash uchun ishlatiladi [1, b. 25]. Inversiya tarjima jarayonida muhim rol o‘ynaydi, chunki u asl matnning emotsional va ekspressiv ta‘sirini saqlashga yordam beradi. Shuningdek, inversiya tarjima tilining grammatik va stilistik me‘yorlariga moslashishga imkon beradi.

Inversiyaning ahamiyati shundaki, u tarjima matnini yanada ifodali va ta‘sirchan qiladi. Asl matndagi so‘z tartibi o‘zgarishlari tarjimada ham aks ettirilganda, o‘quvchi asar ruhiyatini yanada chuqurroq his qiladi. Bundan tashqari, inversiya tarjima tilining o‘ziga xos xususiyatlarini hisobga olishga va tarjima matnini tabiiy qilishga yordam beradi.

Ushbu tadqiqotning maqsadi badiiy asarlar tarjimasida inversiyaning o‘rni va ahamiyatini o‘rganishdir. Tadqiqot fransuz va o‘zbek tillaridagi badiiy asarlar tarjimalariga asoslanadi. Ushbu tillar turli til oilalariga mansub bo‘lganligi sababli, inversiyaning qo‘llanilishi va ta‘siri qiziqarli taqqoslashlar uchun imkoniyat yaratadi.

Metod va adabiyotlar tahlili

Tadqiqotda quyidagi metodlar qo‘llanildi:

Qiyosiy tahlil metodi: Fransuz va o‘zbek tilidagi badiiy asarlar tarjimasida inversiyaning qo‘llanilishi qiyosiy tahlil qilindi. Bu metod inversiyaning har bir tildagi o‘ziga xos xususiyatlarini aniqlashga yordam berdi.

Statistik tahlil metodi: Inversiyaning qo‘llanilish darajasi va turlari statistik jihatdan tahlil qilindi. Bu metod inversiyaning qaysi turlari ko‘proq ishlatilishini va ularning tarjima sifatiga ta‘sirini baholashga imkon berdi.

Kontekstual tahlil metodi: Inversiya qo‘llanilgan jumlar kontekst bilan birga tahlil qilindi. Bu metod inversiyaning ma‘no va uslubiy jihatdan ahamiyatini aniqlashga yordam berdi.

Ekspressiv tahlil metodi: Inversiyaning emotsional va ekspressiv ta‘siri tahlil qilindi. Bu metod inversiyaning asl matnning ta‘sirchanligini saqlashdagi rolini o‘rganishga imkon berdi.

Tadqiqot fransuz va o‘zbek tillaridagi badiiy asarlar tarjimalariga asoslangan. Inversiyaning qo‘llanilishi 20 ta fransuz va 20 ta o‘zbek tilidagi badiiy asarlar tarjimalarida tahlil qilingan. Tahlil jarayonida inversiyaning turlari, qo‘llanilish sabablari va tarjima sifatiga ta‘siri o‘rganilgan.

Inversiya haqidagi adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, inversiya turli tillarda keng qo‘llaniladi va tarjima jarayonida muhim rol o‘ynaydi [2], [3]. Inversiya asl matnning ma‘no va uslubiy xususiyatlarini saqlashga yordam beradi [4, b. 25]. Shuningdek, inversiya tarjima tilining grammatik va stilistik me‘yorlariga moslashishga imkon beradi.

moslashishga imkon beradi [5].

Natijalar

Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, inversiya fransuz va o'zbek tilidagi badiiy asarlar tarjimasida keng qo'llaniladi. Fransuz tilidagi badiiy asarlar tarjimasida inversiyaning quyidagi turlari aniqlandi:

- Sifat inversiyasi: "une belle femme" - "go'zal ayol" o'rniga "ayol go'zal".
- Fe'l inversiyasi: "il est venu" - "u keldi" o'rniga "keldi u".
- Egalik inversiyasi: "le livre de Pierre" - "Pyerning kitobi" o'rniga "kitob Pyerniki".

O'zbek tilidagi badiiy asarlar tarjimasida esa quyidagi inversiya turlari kuzatildi:

- Aniqlovchi inversiyasi: "qizil olma" - "une pomme rouge" o'rniga "une rouge pomme".
- Qaratqich inversiyasi: "daraxtning bargi" - "la feuille de l'arbre" o'rniga "de l'arbre la feuille".
- Hol inversiyasi: "u sekin yurib ketdi" - "il est parti lentement" o'rniga "lentement il est parti".

Inversiyaning qo'llanilish sabablari orasida asl matnning ma'no va uslubiy xususiyatlarini saqlash, tarjima tilining grammatik va stilistik me'yorlariga moslashish kabi omillar aniqlandi.

Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, inversiya tarjima sifatini oshirishga yordam beradi. Inversiya qo'llanilgan tarjimalarda asl matnning ma'no va uslubiy xususiyatlari saqlanib qolgan.

Tahlil

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, inversiya fransuz va o'zbek tilidagi badiiy asarlar tarjimasida keng qo'llaniladi. Inversiyaning turli shakllari mavjud bo'lib, ular asl matnning ma'no va uslubiy xususiyatlarini saqlashga xizmat qiladi.

Fransuz tilidagi badiiy asarlar tarjimasida sifat, fe'l va egalik inversiyalari kuzatildi. Sifat inversiyasi odatda ta'kidni kuchaytirish uchun ishlatiladi. Masalan, "une belle femme" birikmasi "go'zal ayol" tarzida emas, balki "ayol go'zal" shaklida tarjima qilinadi. Fe'l inversiyasi esa gap ritmini o'zgartirish va ta'sirni oshirish uchun qo'llaniladi. "Il est venu" jumlasida "u keldi" o'rniga "keldi u" shaklida beriladi. Egalik inversiyasi ham uchraydi, masalan, "le livre de Pierre" birikmasi "Pyerning kitobi" emas, balki "kitob Pyerniki" tarzida tarjima qilinadi.

O'zbek tilidagi badiiy asarlar tarjimasida ham inversiyaning turli shakllari mavjud. Aniqlovchi inversiyasi ko'pincha sifatlarni ta'kidlash uchun ishlatiladi. "Qizil olma" birikmasi "une pomme rouge" tarzida emas, "une rouge pomme" shaklida beriladi. Qaratqich inversiyasi egalik ma'nosini ta'kidlaydi, masalan, "daraxtning bargi" birikmasini "la feuille de l'arbre" emas, "de l'arbre la feuille" tarzida tarjima qilish mumkin. Hol inversiyasi esa fe'lning ma'nosini kuchaytirish uchun ishlatiladi. "u sekin yurib ketdi" jumlasida "il est parti lentement" shaklida emas, "lentement il est parti" shaklida beriladi.

parti" tarzida beriladi.

Tahlil shuni ko'rsatadiki, inversiya tarjimonlar uchun asl matnning ma'no va uslubiy xususiyatlarini saqlashda muhim vosita hisoblanadi. Inversiya tarjima tilining grammatik va stilistik me'yorlariga moslashishga ham yordam beradi [6, b. 112]. Tarjimonlar inversiyani qo'llashda asl matnning xususiyatlarini hisobga olishlari va muvozanatni saqlashlari lozim [7].

Shu bilan birga, inversiyaning haddan tashqari qo'llanilishi tarjima sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Agar inversiya me'yoridan ortiq ishlatilsa, tarjima sun'iy va tushunarsiz bo'lib qolishi mumkin. Shuning uchun tarjimonlar inversiyadan foydalanishda ehtiyotkorlik bilan yondashishlari va asl matnning ma'no hamda uslubiy xususiyatlariga sodiq qolishlari zarur.

Xulosa qilib aytganda, inversiya badiiy asarlar tarjimasida muhim rol o'ynaydi. U asl matnning ma'no va uslubiy xususiyatlarini saqlashga, shuningdek, tarjima tilining me'yorlariga moslashishga yordam beradi. Tarjimonlar inversiyadan foydalanishda muvozanatni saqlashlari va asl matnning xususiyatlariga sodiq qolishlari lozim. Inversiyaning o'rinli va me'yorida qo'llanilishi tarjima sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Muhokama

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, inversiya badiiy asarlar tarjimasida muhim rol o'ynaydi. Inversiya asl matnning ma'no va uslubiy xususiyatlarini saqlashga, shuningdek, tarjima tilining grammatik va stilistik me'yorlariga moslashishga yordam beradi. Inversiyaning turli tillarda qo'llanilishi tarjimonlar uchun qo'shimcha imkoniyatlar yaratadi.

Fransuz va o'zbek tillaridagi badiiy asarlar tarjimasida inversiyaning turli shakllari kuzatildi. Bu tillarning grammatik tuzilishi va so'z tartibi qoidalari farqli bo'lganligi sababli, inversiya har bir tilda o'ziga xos tarzda namoyon bo'ladi [10, b. 89]. Fransuz tilidagi sifat, fe'l va egalik inversiyalari o'zbek tiliga tarjima qilinganda, ko'pincha aniqlovchi, qaratqich va hol inversiyalari sifatida beriladi. Bu esa tarjimondan har bir tilning o'ziga xos xususiyatlarini chuqur bilishni va ularni hisobga olgan holda tarjima qilishni talab etadi.

Shu bilan birga, inversiyaning haddan tashqari qo'llanilishi tarjima sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Tarjimonlar inversiyadan foydalanishda muvozanatni saqlashlari va asl matnning ma'no hamda uslubiy xususiyatlariga sodiq qolishlari kerak [7]. Agar inversiya me'yoridan ortiq ishlatilsa, tarjima sun'iy va tushunarsiz bo'lib qolishi mumkin. Shuning uchun tarjimonlar inversiyani qo'llashda asl matn va tarjima tili o'rtasidagi muvozanatni topishga harakat qilish lozim.

Tadqiqot natijalaridan kelib chiqib, badiiy asarlar tarjimasida inversiyaning ahamiyatini yanada chuqurroq o'rganish va tarjimonlarga ushbu vositadan samarali foydalanish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqish zarur. Bundan tashqari, inversiyaning boshqa til juftliklaridagi badiiy asarlar tarjimasida qo'llanilishini tadqiq etish ham

qiziqarli yoʻnalish hisoblanadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, inversiya badiiy asarlar tarjimasida muhim rol oʻynaydi va tarjimonlar uchun samarali vosita hisoblanadi. Inversiya asl matnning maʼno va uslubiy xususiyatlarini saqlashga, shuningdek, tarjima tilining grammatik va stilistik meʼyorlariga moslashishga yordam beradi. Tadqiqot natijalari shuni koʻrsatadiki, inversiya fransuz va oʻzbek tilidagi badiiy asarlar tarjimasida keng qoʻllaniladi va tarjima sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Tarjimonlar inversiyadan foydalanishda muvozanatni saqlashlari va asl matnning maʼno hamda uslubiy xususiyatlariga sodiq qolishlari muhimdir. Inversiyaning haddan tashqari qoʻllanilishi tarjima sifatiga salbiy taʼsir koʻrsatishi mumkinligini unutmaslik kerak.

Ushbu tadqiqot natijalaridan badiiy tarjima sohasida, tarjimashunoslik fanida va tarjimonlar tayyorlashda foydalanish mumkin. Kelajakda inversiyaning boshqa tillardagi badiiy asarlar tarjimasidagi oʻrni va ahamiyatini oʻrganish maqsadga muvofiq.

Foydalanilgan adabiyotlar roʻyxati

1. Salomonov, A. (2010). Tarjima nazariyasi va amaliyoti. Toshkent: Mumtoz soʻz. [Salomonov A. Translation theory and practice. Tashkent: Mumtoz soʻz; 2010.]
2. Vinay, J. P., & Darbelnet, J. (1995). Comparative stylistics of French and English: A methodology for translation. Amsterdam: John Benjamins. [Vinay JP, Darbelnet J. Comparative stylistics of French and English: A methodology for translation. Amsterdam: John Benjamins; 1995.]
3. Nida, E. A. (1964). Toward a science of translating: With special reference to principles and procedures involved in Bible translating. Leiden: E.J. Brill. [Nida EA. Toward a science of translating: With special reference to principles and procedures involved in Bible translating. Leiden: E.J. Brill; 1964.]
4. Musaev, Q. (2005). Tarjima nazariyasi asoslari. Toshkent: Fan. [Musaev Q. Fundamentals of translation theory. Tashkent: Fan; 2005.]
5. Retsker, Y. I. (2007). The theory and practice of translation. Moscow: R. Valent. [Retsker YI. The theory and practice of translation. Moscow: R. Valent; 2007.]
6. Salomov, Gʻ. (1983). Til va tarjima. Toshkent: Fan. [Salomov Gʻ. Language and translation. Tashkent: Fan; 1983.]
7. Yusupov, U. (2007). Tarjima sanʼati. Toshkent: Oʻqituvchi. [Yusupov U. The art of translation. Tashkent: Oʻqituvchi; 2007.]
8. Tuyboeva, Shakhnoza. "The interpretation of unusual cases in sentence construction in the french language." Innovative Development in Educational Activities 2.6 (2023): 344-347.
9. Shakhnoza, Tuyboeva, and Jurakulova Nilufar. "Inversion du sujet dans des phrases française." "XXI asrda innovatsion texnologiyalar, fan va taʼlim taraqqiyotidagi dolzarb muammolar" nomli respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi 2.1 (2024): 77-80.
10. Туйбоева, Ш. «Инверсивные предложения и интонация во французском языке». Центр научных публикаций (buxdu.Uz), т. 33, вып. 33, май 2023 г.
11. Shakhnoza, Tuyboeva. "Types of sentences and constructions in French." Gospodarka i Innowacje. 42 (2023): 736-740.